

Tárgytematika / Course Description

Mai magyar társadalom

AKNM_SSTM056

Tárgyfelelős neve /

Teacher's name: Páthy Ádám

Félév / Semester: 2022/23/1

Beszámolási forma /

Assesment: Vizsga

Tárgy heti óraszám /

Teaching hours(week): 1/1/0

Tárgy féléves óraszám /

Teaching hours(sem.): 0/0/0

OKTATÁS CÉLJA / AIM OF THE COURSE

A kurzus célja egyrészt a magyar társadalom jelenkori állapotának és fő változási tendenciáinak bemutatása, másrészt pedig azon jelenségek tárgyalása, amelyek kitüntetett szerepet kapnak a társadalomtudományi kutatásokban. Magyarország – és általában a közép-kelet-európai átmeneti társadalmak – esetében a társadalmi modernizáció pályái korlátozottak, bizonyos esetekben zártak voltak a rendszerváltások idejéig. Ennek köszönhetően a szükségszerű gazdasági és társadalmi integrációs folyamatok felgyorsulva; nehézségekkel és válságokkal övezve mentek végbe. Magyarország és a magyar társadalom globális hálózatokba, folyamatokba való bekapcsolódása sajátos, a nyugat-európaiaktól eltérő képet mutat.

TANTÁRGY TARTALMA / DESCRIPTION

- Társadalomtörténeti és geopolitikai bevezetés: Magyarország helyzete és orientációja az európai térben - felzárkózás és megszakítottág a társadalmi folyamatokban - a kelet-közép-európai modernizáció gyökerei és speciális folyamatai - a kettős társadalomszerkezet jellege és reziduuma
- Az államszocializmus társadalomszerveződési folyamatai és azok mai öröksége: a társadalmi struktúra átalakulása a második világháborút követően - két osztály, egy réteg?: a sztálini társadalmi koncepció mint idea - a "megvalósult szocializmus" struktúramodelljei, a késő Kádár-korszak piaci-redistributív társadalomszervező elvei
- A rendszerváltás és közvetlen hatásai: a rendszerváltás általános értelmezési kísérletei; pozitív és normatív nézőpontok - a makrostruktúrák (politika, gazdaság, társadalom) intézményes átalakulási folyamatai - a transzformációs sokk és a menekülési útvonalak - a társadalmi egyenlőtlenségek háttérben álló tényezők körének és hangsúlyainak átalakulása
- Népesedési folyamatok, demográfiai válságjelenségek: a népesedéstudományok alapfogalmai - Magyarország történeti demográfiai folyamatai (a 20. századra vonatkozóan) - a társadalmi értékváltozások népesedésre gyakorolt hatása - a hazai népesedéspolitika alapvonalai - a demográfiai válság gazdasági és az ellátórendszerekre gyakorolt hatásai
- Társadalmi rétegződés és mobilitás: a rendszerváltást követő időszak társadalmi struktúrára gyakorolt elsődleges hatásai - az átrétegződés legfőbb dimenziói (iskolázottság, foglalkoztatás, jövedelem) - a társadalmi mobilitás fogalmi háttér - nyitott és zárt társadalom - a mobilitási esélykülönbségek alakulásának középtávú trendjei - a rendszerváltást követő mobilitásvizsgálatok legfontosabb eredményei - a társadalmi igazságosság és az értékelvűség dilemmái
- Oktatási rendszer, kultúra: az oktatási rendszer társadalmi funkciói - az iskolázottsági mutatók alakulása az elmúlt évtizedekben - a felsőoktatási expanzió és elsődleges hatásai - a hazai közoktatási rendszer teljesítménymutatói, a származási és iskolai alapú egyenlőtlenségek alakulása
- Szociális ellátórendszerek: a szociális ellátórendszerek általános működési keretei - szociális

transzferek és a jóléti állam - generációs konfliktusok a szociális ellátásban - a nyugdíjrendszer válsága és a potenciális megoldási stratégiák - a szociális segélyezés és a közfoglalkoztatás alapvető kérdései

- Szegénység, a kiemelt demográfiai csoportok helyzete: a szegénység megközelítésmódjai és mérhetősége - a hagyományos szegénység - az újszerű szegénységtípusok és szegénységi kockázatok megjelenése a magyar társadalomban - az underclass - különböző szociológiai és szociálpolitikai megközelítések a szegénységgel, annak "kezelésével" kapcsolatban - a szegénység demográfiai aspektusai (feminizáció, gyermekszegénység, időskori szegénység)
- Életminőség, életmód, életstílus: a fogalmi különbözőségek tisztázása - az életmód és az életstílus empirikus vizsgálatának lehetőségei - időmérleg vizsgálatok alapvető eredményei és tendenciái - a fogyasztási struktúra átalakulása, a "féloldalas" fogyasztói társadalom kialakulása - a fogyasztás posztmaterális dimenziói
- Deviáns viselkedésformák: az érték és normarendszerekhez kapcsolódó alapfogalmak (kultúra, értékek, normák, szocializáció) - a deviáns viselkedésformák és a deviáns karakter kialakulásának elméleti megközelítései - bűnözés - öngyilkosság - alkoholizmus - drogfogyasztás - mentális és pszichikai betegségek
- Területi folyamatok, társadalmi térszerkezet: a területi egyenlőtlenségek hazai dimenziói - hagyományos és újszerű egyenlőtlenségképző tényezők - a belső migráció alapvető folyamatai - a társadalmi erőforrások elérhetőségének akadályai a periferikus térségekben - településhálózati meghatározottságú egyenlőtlenségek
- Politikai aktivitás, politikai szocializáció: a politikai részvétel sajátosságai és az azokat meghatározó fő tényezők - a politikai tagoltság alapvonalai a pártstruktúrákban és a szavazóbázisokban - a konfliktuskerülő politikai szocializáció - a politikai preferenciák alakulását meghatározó fő tényezők (ideológiai és generációs törésvonalak, a társadalmi státusz szerepe, élményalapú identifikáció)
- Kisebbségek Magyarországon és a határokon túl: a kisebbség fogalmi megközelítései - kisebbségpolitika és intézményrendszer - a magyarországi cigányság a társadalmi jelzőszámok és a strukturális problémák tükrében - a határon túli magyar közösségek helyzete
- A társadalmi átmenet forgatókönyvei és jövőképei: a vizsgált dimenziók összegzése, a jövőképekkel kapcsolatos asszociációk

---

SZÁMONKÉRÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI RENDSZERE / ASSESSMENT'S METHOD

A kurzus szóbeli vizsgával zárul, amelynek elsődleges célja nem a "kemény" adatok és a fogalmi keretek visszaadása, hanem sokkal inkább a folyamatok komplex és kreatív értelmezése oly módon, hogy a saját megfigyelések és nézőpontok is helyet kapjanak. Ennek érdekében a hallgatók a félév elején kiválasztanak egy problémakört, amellyel mélyebben foglalkoznak a félév során. A vizsgán elsősorban a választott témával kapcsolatos kérdésekről lesz szó.

KÖTELEZŐ IRODALOM / OBLIGATORY MATERIAL

Kötelező irodalom:

- Valuch Tibor (2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris, Budapest

Ajánlott irodalom:

- Társadalmi Riport. TÁRKI, Budapest (1990-től két évente);
- Romsics Ignác (2010): Magyarország története a XX. Században. Osiris, Budapest, ill. elektronikus formában: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_magyarorszag_tortenete/adatok.html ;

- Demográfiai portré. MTA Népesedéstudományi Kutatóintézet (évente);
- Morcsányi Géza - Tóth István György (szerk.) (2016): A magyar polgár. TÁRKI, Budapest; Kabai Imre (2006): Társadalmi rétegződés és életesemények. Új Mandátum, Budapest;